

2. Baranov, P. V. (2002). Fynansovuy management. Finance Mechanism operation of business. Moscow, 260.
3. Blank, I. O. (2011). Financial Management: Training, guidances. Kiev: Elga, 724.
4. Hreschak, M. G., Grebeshkova, A. M., Kotsiuba, A. S. (2001). Domestic economic mechanism of enterprise. Kiev: KNEU, 228.
5. Doberchak, N. I. (2003). Organization-house economic relations industry (for example, engineering). Hm., 20.
6. Mocherny, S. V. (Ed.) (2001). Economic Encyclopedia. In 3 volumes. Vol. 2. Kiev: EC "Academy", 848.
7. Yermoshenko, M. M., Goryachev, K. S. (2010). The financial component of economic security: state and business. Kiev: NAUU, 232.
8. Kovalchuk, N. O., Korbutyak, A. G. (2014). Approaches for evaluating financial and economic security of domestic enterprises. Scientific journal "Business-Inform", 2, 89–99.
9. Cruz, P. V. et. al. (2008). Domestic economic mechanism of enterprise. Kiev: Center of educational literature, 206.
10. Rayzberh, B. A., Starodubcev, E. B. (1999). Modern Ekonomicheskie dictionary. 2nd edition. Moscow: INFRA-M, 479.
11. Sabluk, P. T. (2007). Economic mechanism agribusiness in a market economic system. Economy AIC, 2, 3–11.
12. Titarenko, V. E. (2005). Evaluation and development of competitiveness of industrial enterprises. Lviv: Nat. University of "Lviv Polytechnic", 20.
13. Podderohina, A. M. (Ed.) (2005). Financial Management. Kiev: KNSU, 536.
14. Tsyhylyk, I. I. (2006). Enterprise and internal economic mechanism in terms of business. Economy. Finance. Right, 11, 3–9.
15. Crockett, A. (1997). The Theory and Practice of Financial Stability. GEI Newsletter Issue. Global Economic Institutions, 6. Available at: <http://www.cepr.org/gei/6rep2.htm>

*Рекомендовано до публікації д-р екон. наук, професор Євдокименко В. К.
Дата надходження рукопису 27.04.2015*

Корбутяк Аліна Георгіївна, кандидат економічних наук, асистент, кафедра фінансів, Буковинський державний фінансово-економічний університет, вул. Садова, 5, м. Чернівці, Україна, 58000
E-mail: Olenets2007@ukr.net

УДК 338.1:658

DOI: 10.15587/2313-8416.2015.43044

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА: ВІДМІТНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ТИПОЛОГІЯ

© Л. О. Лігоненко

В статті викладені відмітні характеристики поняття «розвиток» від інших станів існування підприємства. Запропонована класифікація процесів розвитку за такими ознаками як : напрям та типовість змін, швидкість, врахування стану зовнішнього середовища, збалансованість, ресурсне забезпечення, керованість, гармонійність, порушення життєздатності, відношення до змін, предметна царина змін. Розглянуті передумови та наслідки процесів розвитку підприємства

Ключові слова: підприємство, розвиток, функціонування, вдосконалення, ознаки розвитку, типи розвитку, інноваційний розвиток, предметна царина розвитку, стани підприємства в процесі розвитку, управління розвитком

The article is devoted to the author's understanding of differences between concepts "development" from other models enterprise existence. Classification of developments by such signs as: direction and typicalness of changes, speed, acceptance of environment condition, balance, resource providing, controllability, harmony, viability violation, relation to changes, subject sphere of changes. The author considered some prerequisites and consequences of developments of the enterprises

Keywords: enterprise, development, operation, improvement, signs, types of development, innovative development, substantive realm of development, state of the enterprise in the process of development, development management

1. Вступ

Кожне підприємство створюється засновниками для досягнення довготривалого успіху, тому з самого початку діяльності повинно орієнтуватися на розвиток для переходу з поточного в цільовий стан. Це обумовлює актуальність використання в економічних дослідженнях поняття «розвиток» та виокремлення в якості функціонального напрямку менеджменту – управління розвитком підприємства.

2. Постановка проблеми

Не зважаючи на достатньо широке поширення в економічних дослідженнях, проблематика сутнісних

ознак та відмінних характеристик розвитку від інших режимів, в яких може знаходитися підприємство (функціонування) представлена недостатньо чітко. Це обумовлює вільне трактування ознак даного поняття та обумовлює термінологічні неточності в розкритті його змісту та виокремлення видових характеристик. Враховуючи різноманітність процесів розвитку, актуальним завданням визнається їх типологізація, що дозволить визначити ознаки різних типів розвитку підприємства.

3. Літературний огляд

Як відомо з точки зору філософії здатність до розвитку становить одну із загальних властивостей

матерії й свідомості; розвиток характеризується 3-ма одночасними властивостями: незворотною, направленою та закономірною зміною матеріальних та ідеальних об'єктів. Одночасна наявність всіх трьох зазначених властивостей виділяє процеси розвитку серед інших змін: оборотність змін характеризує процеси функціонування (циклічне відтворення постійної схеми функцій); відсутність закономірності є характерною для випадкових процесів катастрофічного типу; спрямованість забезпечує накопичення змін. Результатом розвитку є новий якісний стан субстанції, що виступає як зміна її складу або структури (тобто виникнення, трансформації або зникнення його елементів і зв'язків).

З точки зору економіки, розвиток – це сукупність різноманітних процесів, які відбуваються в економіці на макро- та мікрорівнях, результатом яких є якісні та незворотні зміни, що змінюють стан цих систем. Сутнісні ознаки розвитку підприємства розглянуті в працях багатьох вітчизняних та закордонних дослідників, зокрема: Афанасьєва Н. В. [1], Богомолова І. П. [2], В. Г. Герасимчук [3], Гапоненко О. Л. [4], Дунди С. П. [5], Кифяк В. [6], Короткова Є. М. [7], Мескона М. [8], Погорелова Ю. С. [9], Пашенко О. П. [10], Прийми Л. Р. [11], Раєвської О. В. [12] та інш. Узагальнення існуючих тлумачень, представлених в [6, 11], дозволяє констатувати наявність вузького та широкого тлумачення; використання різних підходів – філософського, економічного, стратегічного, отгенезисного, по відношенню до зовнішнього та внутрішнього середовища тощо; розгляд розвитку як закону, принципу або явища.

4. Методи дослідження

Для визначення відмінних особливостей окремих станів існування підприємства були використані

загальнонаукові методи дослідження: дедукція, індукція, аналіз, синтез, метод аналогії, логічний ідхід, загальна метоологія теорії систем.

Формування авторських пропозицій стосовно типології процесів розвитку підприємства крім того базується на критичному аналізі та удосконаленні існуючих пропозицій науковців, які пропонують виокремлювати, виділяють та розглядають окремі типи (види) розвитку, визначенні наявних прогалін та протиріч для формування цілісної системи можливих варіативних характеристик.

5. Ідентифікація відмінних особливостей понять «розвиток»-«функціонування»

Відповідно до наукових надбань теорії систем прийнято виокремлювати два основні режими (стану) існування будь-якої системи: функціонування та розвиток.

Узагальнюючи наявні спроби ідентифікації цих режимів по відношенню до підприємства (яке є складної соціально-економічною відкритою системою), представлене в працях Герасимчука В. Г. [3] та Короткова Є. М. [7], можна визначити специфічні особливості, які їх розрізняють (табл. 1).

Таким чином, **функціонування підприємства** – це безперервний, регламентований та контрольований процес діяльності суб'єкта господарювання, що супроводжується мінімальними змінами задля досягнення поточних інтересів учасників та підтримки діючого потенціалу і не має за мету перехід до якісно нового стану та зміну інфраструктури підприємства. Функціонування пов'язане з підтримкою життєдіяльності системи, збереження функцій, що визначають її цілісність, якісну визначеність, сутнісні характеристики, а розвиток супроводжується набуттям нової якості, яка зміцнює стабільність й гармонійність функціонування соціально-економічної системи або створює для цього принципово нові умови.

Таблиця 1

Відмінні особливості понять «функціонування» та «розвиток» підприємства

	Особливість	Функціонування	Розвиток
1.	Якісна зміна інфраструктури	Не відбувається	Відбувається
2.	Перехід кількісних змін в якісні	Відсутній	Наявний
3.	Адаптація до змін зовнішнього середовища	Низька	Висока
4.	Стійкість та здатність	Незмінна	Зростаюча
5.	Характер змін	Оборотні	Незворотні
6.	Перехід до нового якісного стану	Відсутній	Наявний
7.	Спрямованість змін	Відсутня	Наявна
8.	Орієнтація	На теперішнє	На майбутнє
9.	Тип процесу	Безперервний	Дискретний
10.	Характер змін	Підтримка існуючого стану	Перехід на якісно новий рівень
11.	Відповідність інтересам учасників	поточним	довгостроковим (стратегічним)
13.	Перебудови та зміни в діяльності	Відсутні або мінімальні	Суттєві та постійні
15.	Нормування та контроль	Наявність чітких норм і та контроль за їх виконанням	Відсутність чітких норм та контролю за їх виконанням
16.	Режим роботи персоналу	Регламентований	Творчий
17.	Інноваційність	Низька або відсутня	Висока
18.	Результат	Підтримка існуючого рівня потенціалу	Зростання потенціалу

На противагу функціонуванню, **розвиток підприємства** завжди передбачає суттєві та пос-

тійні перебудови та зміни в діяльності економічних суб'єктів, перехід кількісних змін в якісні, зміну потенціалу підприємства, його інфраструктури та загальних засад функціонування; він є процесом дискретним, що відбувається в умовах відсутності чітких норм діяльності підприємства та контролю за їх виконанням, пов'язаний з реалізацією творчого потенціалу персоналу підприємства та орієнтований на досягнення довгострокових інтересів його учасників.

Розвиток підприємства слід відрізнити і від режиму (стану) «вдосконалення», який приводить до поліпшення тільки деяких характеристик соціально-економічної системи. Якщо для розвитку підприємства характерне порівняння її поточного стану з попереднім, то оцінюючи вдосконалення його слід порівнювати з найкращим з певних критеріїв. Тобто, розвиток й удосконалення – це різнопланові явища, більш фундаментальним і визначальним серед яких є розвиток.

6. Типологія процесів розвитку : авторський погляд.

Формування загального визначення поняття «розвиток» ускладнюється наявністю різноманітних типів розвитку, які різняться багатьма характеристиками.

Пропонується виокремити наступні типи розвитку підприємства (рис. 1):

1) Залежно від характеру зміни якісних параметрів – прогресивний (ознакою якого є набуття нової, більш високої якості усіх процесів функціонування підприємства та підвищення ефективності діяльності) та регресивний (ознакою якого є погіршення якісних параметрів діяльності);

2) Залежно від швидкості розвитку – еволюційний (проявом якого є поступове покращення па-

раметрів функціонування) та революційний (проявом якого є стрімке набуття нової якості);

3) Залежно від рівня ресурсного забезпечення розвитку – екстенсивний (за рахунок розширення обсягу ресурсів, що обслуговують операційну та інвестиційну діяльність) та інтенсивний (для якого характерно зростання продуктивності та ефективності використання трудових, матеріальних, фінансових та інших видів ресурсів);

4) Залежно від характеру зміни якісних параметрів – прогресивний (ознакою якого є набуття нової, більш високої якості усіх процесів функціонування підприємства та підвищення ефективності діяльності) та регресивний (ознакою якого є погіршення якісних параметрів діяльності);

5) Залежно від швидкості розвитку – еволюційний (проявом якого є поступове покращення параметрів функціонування) та революційний (проявом якого є стрімке набуття нової якості);

6) Залежно від збалансованості розвитку – стійкий (збалансований) – ознакою якого є забезпечення фінансової рівноваги підприємства, свідченням чого є відповідні значення показників фінансової стійкості та платоспроможності, та нестійкий (незбалансований) – ознакою якого є погіршення фінансової стійкості та платоспроможності підприємства, втрата фінансової рівноваги;

7) Залежно від порушення параметрів життєздатності – безкризовий розвиток (дотримання і покращення параметрів життєздатності), кризовий розвиток (суттєве та стійке погіршення параметрів життєздатності), післякризовий розвиток (поступове відновлення параметрів життєздатності після переболення кризи);

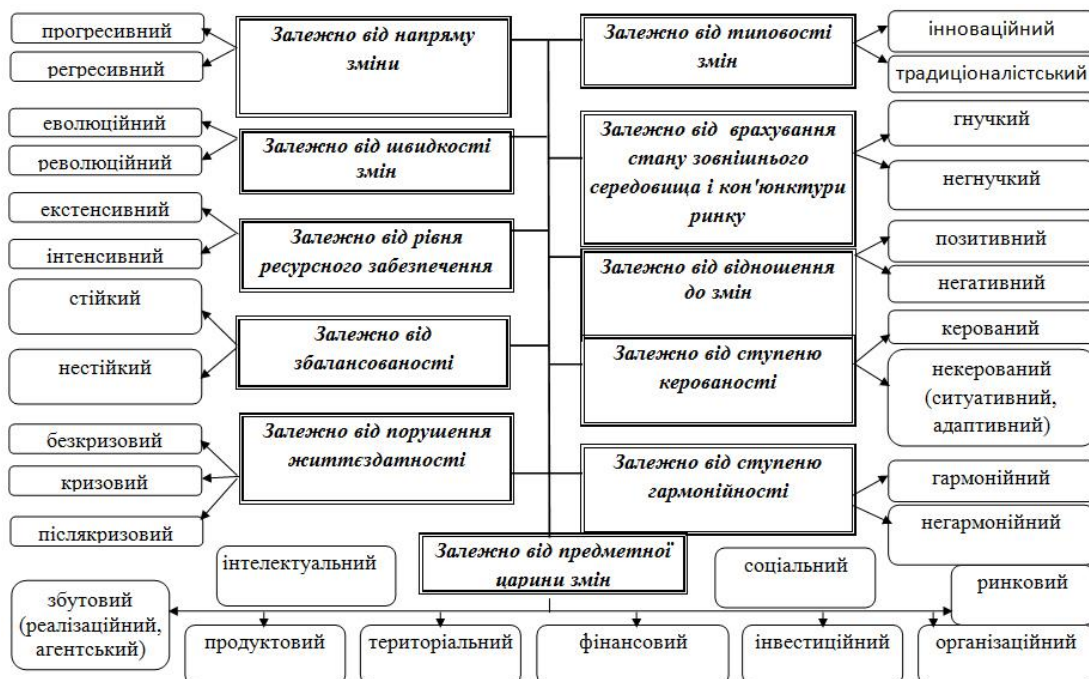

Рис. 1. Типологія розвитку підприємства

8) Залежно від *типовості змін, що відбуваються в процесі розвитку*: традиціоналістський розвиток, для якого характерні типові зміни в окремих підсистемах, процесах, функціях, продуктах підприємства, та інноваційний розвиток, ознакою якого є впровадження інноваційних ідей та розробок, інноваційних змін в його технології, продуктах, процесах;

- Залежно від *предметної царини змін*: продуктивний розвиток (зміни в складі та якості продуктів підприємства (під продуктом розуміється продукція, товари, роботи, послуги, що реалізуються підприємством); територіальний розвиток (зміни географічного ринку збуту (реалізації) товарів та послуг); збутовий розвиток (зміни в системі просування товарів та послуг); фінансовий розвиток (зміни в структурі капіталу підприємства); інвестиційний розвиток (зміни в структурі інвестиційного портфелю підприємства, які обумовлюють принципово нові можливості здійснення його діяльності); організаційний розвиток (зміни в системі управління підприємством); інтелектуальний розвиток (зміни знань, компетенцій та нематеріальних активів підприємства); соціальний розвиток (зміни в соціосистемі підприємства); ринковий (конкурентний) розвиток (зміни ринкової позиції підприємства та його конкурентноздатності) тощо;

9) Залежно від *врахування стану зовнішнього середовища та кон'юнктури ринку*: гнучкий розвиток, тобто зміни, що забезпечують гнучкість та адаптивність підприємства до змін зовнішнього середовища; негнучкий розвиток, який не враховує реалії зовнішніх соціально-економічних умов;

10) Залежно від *позитивності оцінки зміни параметрів діяльності*: позитивний розвиток, тобто зміни, які відповідають цільовій функції діяльності підприємства, та негативний розвиток, тобто зміни, що перешкоджають реалізації його цільової функції;

11) Залежно від *керованості процесами розвитку*: керований розвиток, тобто цілеспрямовані зміни, які плануються (проектуються) органом управління підприємством, та некерований (адаптивний, ситуативний) розвиток, тобто неочікувані зміни, що заздалегідь не плануються (проектуються), виникають як наслідок виникнення певної ситуації (можливості), швидкої адаптації до зміни умов господарювання;

12) Залежно від *гармонійності*: гармонізований розвиток, при якому основні домінуючі сфери діяльності підприємства розвиваються узгоджено одна до іншої (спрямованість та темпи змін пропорційні в обсягах та часі), що в комплексі забезпечує належне зростання ефективності господарювання та негармонійний розвиток, для якого характерною є асиметрія розвитку домінуючих сфер, гіперболізація однією з складових діяльності, наслідком чого є неадекватне зростання кінцевих показників господарсько-фінансової діяльності, втрата стійкості функціонування в довгостроковій перспективі.

Основними чинниками, які спонукають підприємство до розвитку, є:

- Кризовий стан господарсько-фінансової діяльності підприємства, який є свідченням того, що

існуючі внутрішньо організаційні форми діяльності, стиль та методи управління вичерпали себе, морально застаріли;

- Зміни у зовнішніх умовах господарювання, які обумовлюють нові загрози та виклики, на які підприємство повинно знайти адекватну відповідь. Зміни, які відбуваються в підсистемах підприємства, повинні забезпечувати кращу адаптацію до нових умов господарювання, максимально використовувати нові позитивні сигнали, які йдуть від зовнішнього оточення;

- Накопичення потенціалу розвитку, тобто сукупності ресурсів, здатностей та компетенцій, якими володіє підприємство та відповідно до яких існуючий стан справ вже розглядається як такий, що не відповідає наявним можливостям. Накопичення потенціалу провокує питання щодо ступеню його реалізації, яке і обумовлює передумови розвитку підприємства;

- Недосконалість системи управління, невідповідність форм, методів стилю управління існуючим реаліям ведення бізнесу. Це обумовлює потребу в впровадженні різноманітних управлінських новацій, виникненню нових підрозділів, розукрупненню бізнесу тощо;

- Досягнення ліміту можливостей зростання ефективності господарювання та продуктивності праці в межах існуючої організаційної структури підприємства обумовлює доцільність їх реорганізації для зняття існуючих протиріч та виявлення нових імпульсів росту;

- Зміна цільових орієнтирів споживачів (покупців) підприємства, що обумовлює потребу в удосконаленні як самого продукту (товару, роботи, послуги), так і системи його збуту (реалізації), усіх складових маркетингового комплексу підприємства;

- Підвищення конкурентності ринку, на якому працює підприємство, зниження конкурентоздатності, формування основними конкурентами нових довгострокових конкурентних переваг обумовлює зацікавленість у та впровадженні їх досвіду, знаходження нових підходів до ведення бізнесу (на засадах реінжинірингу, бенчмаркінгу тощо).

6. Апробація результатів дослідження

Викладені результати носять теоретико-методологічний характер. Вони слугують теоретичною основою для формування системи показників-індикаторів різних типів розвитку, що в подальшому може слугувати засобом діагностування стану підприємств. Ідентифікація типу розвитку є основою для визначення його проблем (диспропорцій), на подолання яких має бути спрямовано управління розвитком.

7. Висновки

Викладені базові положення сучасного розуміння поняття «розвиток підприємства», зокрема його принципові відмінності від функціонування, та запропонована типологія процесів розвитку, є основою для формування теоретико-методичних основ управління розвитком підприємств та підбору про-

ектів, реалізація яких забезпечує набуття необхідної якості розвитку.

Література

1. Афанасьев, Н. В. Управление развитием предприятия [Текст]: монография / Н. В. Афанасьев, В. Д. Рогожин, В. И. Рудыка. – Харьков : Изд. Дом "ИНЖЭК", 2003. – 184 с.
2. Богомолова, И. П. Научные взгляды на управление развитием организации [Электронный ресурс] / И. П. Богомолова, Ю. А. Саликов, С. А. Ушаков // Центр исследований региональной экономики. – Режим доступа: <http://www.lerc.ru/>
3. Гапоненко, А. Л. Стратегическое управление [Текст]: учебник / А. Л. Гапоненко, А. П. Панкрухин. – М. : Изд-во "ОМЕГА-Л", 2006. – 464 с.
4. Герасимчук, В. Г. Развитие предприятия: диагностика, стратегия, эффективность [Текст]: монография / В. Г. Герасимчук. – К. : Вища школа, 1995. – 266 с.
5. Дунда, С. П. Теоретичні підходи до визначення поняття "розвиток підприємства" [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/prei/2011_32/Dunda.pdf
6. Кифяк, В. Теоретичні основи визначення категорії "розвиток підприємства" [Текст] / В. Кифяк // Економічний аналіз. – 2011. – Вип. 8, Ч. 2. – С. 190–194.
7. Коротков, Э. М. Концепция менеджмента [Текст]: монография / Э. М. Коротков. – М. : Изд-во "Дека", 1997. – 304 с.
8. Мескон, М. Основы менеджмента [Текст]: монография / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М. : Изд-во "Дело", 1994. – 680 с.
9. Погорелов, Ю. С. Категория развития та її експлейнарний базис [Текст] / Ю. С. Погорелов // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2012. – Вип. 27, Т. 1. – С. 30–34.
10. Пащенко, О. П. Стратегічне управління розвитком підприємства [Текст] / О. П. Пащенко // Вісник Хмельницького національного університету. Сер.: Економічні науки. – 2011. – Т. 2, № 2. – С. 99–103.
11. Прийма, Л. Р. Развитие предприятия: сутьность понятия [Текст] / Л. Р. Прийма, И. Я. Кулиняк // Научный

вiсник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.10. – С. 236–241. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/nvntu_2012_22.10_44.pdf

12. Раєвнева, О. В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі [Текст]: монографія / О. В. Раєвнева. – Харків, 2006. – 496 с.

References

1. Afanas'ev, N. V., Rogozhin, V. D., Rudyka, V. I. (2003). Upravlenie razvitiem predpriyatija. Kharkiv: Izd. Dom "INZhJeK", 184.
2. Bogomolova, I. P., Salikov, Y. A., Ushakov, S. A. Scientific views on the organizational development // research Center of the regional economy. Available at: <http://www.lerc.ru/>
3. Gaponenko, A. L. (2006). Strategic management. Moscow. Publishing house "OMEGA-L", 464.
4. Gerasimchuk, V. G. (1995). Development of pgrint: agnostica, strategy, effektivnosti. Kiev: High school, 266.
5. Dunda, S. P.. Theoretical approaches to viznachennya essence of concept "evolution of pdist". Available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ppei/2011_32/Dunda.pdf
6. Kifak, V. (2011). Theoretical principles of viznachennya category "evolution of pdist". Economic analys, 8, Part 2, 190–194.
7. Korotkov, E. M. (1997). The Concept of management. Moscow. Publishing house "DECA", 304.
8. Mescon, M., Albert, M., Hedouri, F. (1994). Fundamentals of management. Moscow: Publishing house "Delo", 680.
9. Pogorelov, Y. S. (2012). Category of development that I explainme basis. Theoretical and the power economy, 27 (1), 30–34.
10. Pashchenko, O. P. (2011). Strategiczne for the integral development pdist. Visnyk Natsionalnogo universitetu, 2 (2), 99–103.
11. Priyma, L. R., Kulinyak, Ya. (2012). Development of pgrint: suttu essence of concept. Bulletin of NLTU of Ukraine, 10, 236–241. Available at: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/nvntu_2012_22.10_44.pdf
12. Ravna, O. V. (2006). For the Integral development pgrint: methodology, mechanisms, model. Kharkiv, 496.

Дата надходження рукопису 27.04.2015

Лігоненко Лариса Олександрівна, доктор економічних наук, професор, кафедра менеджменту, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана, пр. Перемоги, 54/1, м. Київ, Україна, 03680
E-mail: Larisa.ligonenko@gmail.com

УДК: 332

DOI: 10.15587/2313-8416.2015.42996

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ «ІНФРАСТРУКТУРНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА»

© **І. А. Попова, Н. О. Васильчук, С. О. Бурбело**

В даній статті розглянуто підходи до визначення міжрегіонального співробітництва та інфраструктури міжрегіонального співробітництва. Визначено сфери, форми та інструменти міжрегіонального співробітництва. Визначено, що найважливішу роль в інфраструктурному забезпеченні міжрегіонального співробітництва повинна відігравати держава, формуючи чинники, які сприятимуть його розвитку
Ключові слова: міжрегіональне співробітництво, інфраструктура, євро регіон, підходи, форми та інструменти співробітництва

The approaches to definition of interregional cooperation and infrastructure of interregional cooperation had been considered in the article. Forms, instruments and fields of interregional cooperation had been defined. It is defined that the most important role at infrastructural supply of interregional cooperation must belong to the state, forming the factors which will promote its development

Keywords: interregional cooperation, infrastructure, euro region, approaches, forms and instrument of cooperation